

Antidogma - Totalitarizmusok tegnap és ma I. rész

2013 március 17. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

5

Átlag: 5 (1 szavazat)

Mérték

Az arab diktatúrák tavaly tavasszal kezd?dött és nyilván még távolról sem befejez?dött bukássorozata ismét aktuálissá tette a diktatúrák és totalitarizmusok korábbi és jelenlegi megjelenési formái közötti hasonlóságok és különböz?ségek vizsgálatát,{...}

{...}annál is inkább, mert az összemosásukra hajlamos közvélekedés téves és anakronisztikus is egyben.

A diktatúrák ugyanis nem mind totalitáriusok, még ha az összes totalitarizmusban van is valami diktatórikus.

Meghatározásánál fogva és természetéb?l következ?en egy totalitárius rendszer teljes politikai és ideológiai monopóliumot valósít meg, más szóval csupán egyetlen pártot és egyetlen ideológiát tolerál. E jelenség a XX. század sajátossága, noha Kálvin genfi teokratikus zsarnoksága már valamiképpen a modern totalitarizmusok archaikus el?képének tekinthet?.

A történettudományban jelenleg uralkodó felfogás szerint a demokratikus korszak el?tt a totalitarizmus lehetetlen volt (Karl Popper szerint viszont már Platónnal elkezd?dött), és ez utóbbi valójában nem más, mint az el?bbi egyfajta patológiája, revánsa vagy ha úgy tetszik, „az absztrakt demokrácia nemezise” (Louis Dumont).

A totalitarizmus nem jobboldali és nem is baloldali, egyaránt lefedi Lenin és Sztálin, valamint utódaik Oroszországát, ahogyan Mussolini Olaszországát és Hitler Németországát, de kizárólag ezeket. Sem Franco, sem Salazar, sem Pinochet nem törekedett a társadalmi élet egészének megszervezését célzó ideológia bevezetésére. Mert a totalitarizmusok ambíciója magának az embernek a megváltoztatása, akár az „örök római” (Mussolini) vagy az „örök germán” (Hitler), akár a múlt, a történelem és a tradíció kötelékeit?l megszabadított „új ember” (Lenin, Sztálin) létrehozásáról legyen is szó.

Történelmileg a modern totalitarizmusok megjelenését egy kezdeti trauma váltotta ki, konkrétan az els? világháború hekatombája. A Nagy Háború legf?bb következménye az orosz forradalom és terrorrendszere, a bolsevizmus. Komolyan többé már senki sem vonhatja kétségbe Ernst Nolte tézisét (kausaler Nexus), amely szerint a kommunizmus el?tt és nélkül nem jelenhetett volna meg a fasizmus és a nácizmus sem, mert ez utóbbiak tulajdonképpen az el?bbi természetes és szükségszer? reakciói, a kommunista fenyegetés radikális válaszai és mint ilyenek, nemcsak defenzív válaszok, hanem offenzív alternatívák is egyben. A kommunizmussal szemben „szekuláris vallásnak” mutatkoztak, az új id?k követelményei által támasztott ellenvallásnak, a háborús és ipari mozgósítás vallásának, „politikai vallásnak” (Eric Voegelin), amelynek nem volt ugyan transzcendens jellege, de volt erkölcse, emberképe és mindenki számára kötelez? viselkedésmódja, istenét pedig az állam (fasizmus), a faj (nemzetiszocializmus) vagy az uniformitás (sztálinista / maoista kommunizmus) jelentette.

Els?ként az olasz fasizmus jött létre a kommunizmus ellenreakciójaként, egyébként a totalitarizmusok közül

egyedüliként, amely valóban egy totalitárius doktrínára hivatkozott – és ugyanakkor mind közül a legkevésbé volt véres. Mussolini alatt „vannak ellenzékiek és ellenállók, akik a társadalom minden rétegéb?l származnak, és persze kiiktatásukra a rendszer rendelkezik titkosrend?rséggel (OVRA) és különleges bíróságokkal 1926 óta. De az ellenzék jelentéktelen, az elnyomás pedig nem tömeges. E tekintetben beszédesek a számok: 1926 és 1932 között a különleges bíróságok 7 halálos ítéletet, 257 tízéves vagy súlyosabb börtönbüntetést vagy szám?zetést, 1360 enyhébb börtönbüntetést és mintegy 12 000 felment? ítéletet szabtak ki. A fasiszta Olaszországban nem voltak koncentrációs táborok, és a Lipari-szigetekre vagy máshová történt szám?zetéseknek nem volt semmi közük a táborrendszerhez”, írja Léon Poliakov nyomán Alain de Benoist. Ez a diktatúra a vezér kultuszán, a futurizmuson, az új Római Birodalom eszméjén, a tömegek idomításán és a fasizmus ideológiáján alapul, de jórészt érintetlenül hagyja a társadalom hagyományos kereteit, az egyházat, a hadsereget, s?t még az ideiglenesen domesztikált királyságot is.

Két Mussolini létezik. Az els? 1922 és 1938 között megteremt egy dinamikus, autoriter, modernizáló, széles kör? népi támogatást élvez?, gazdasági téren pedig egyszerre liberális és – ha a válság szükségessé teszi – intervencionista államot.

„Minden az államban van, semmi sincs az államon kívül”, hangoztatja szívesen, és a formula számos kompromisszumot és jó adag pragmatizmust takar. Ez a fasizmus nagy korszaka, amely annyira vonzotta a steril parlamentarizmusba ragadt régi európai demokráciák reformereit, köztük Churchillt is, aki nem fukarkodott a Duce tevékenységét magasztaló szavakkal, üdvözölve például a „római géniuszt”, amelyet szerinte Mussolini „mint a legnagyobb él? törvényhozó” személyesített meg (Great Contemporaries címmel 1937-ben kiadott – és azóta persze eltüntetett – könyvében ugyanakkor a XX. század legnagyobb alakjának nevezve Hitlert).

Van azután a másik Mussolini, aki betegen, depressziósan és keresztényen fejezi be életét, pedig ateista és antiklerikális agitátorként kezdte politikai pályafutását, a fénykorában gyakran hivatkozva Nietzschére. Ez ugyanaz a Mussolini, aki 1940-ben megtámadja Görögországot, és nevetségessé válik világszerte, amikor csapatait rövidesen visszavonulásra kényszerítik a görögök, és csak a németek közbelépése menti meg ?ket a teljes vereségt?l. Miután a fasiszta Nagytanács 1943 júliusában megbuktatja és fogságba veti Mussolinit, akit szeptemberben Otto Skorzeny fog kiszabadítani, Hitler sürget? kérésére megalakul az Olasz Szociális Köztársaság (RSI), amely a fasizmus utolsó fellángolását és egyben a kezdetekhez való szimbolikus visszatérését képviseli, megteremtve ugyanakkor egy „másfajta” fasizmus intellektuális alapjait is. Mussolini javasolja a fasiszta párt politikai monopóliumának az eltörlését, és ebben a szellemben megalakítanak egy rendszerh? szocialistákat tömörít? pártot (RNRS).

A végnapjait él? rezsim nyitását bizonyítja Nicola Bombacci szerepe is. Lenin egykori harcostársa és az Olasz Kommunista Párt egyik alapítója ekkorra már a Duce bizalmas tanácsadója, és Clara Petaccival együtt tragikus sorsában is osztozni fog vele.

(folytatjuk)

Gazdag István - demokrata.hu

Ajánló